

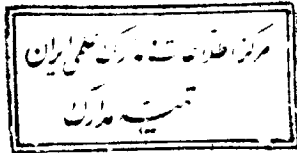
بسم الله الرحمن الرحيم

الهم اخرجني من ظلمات الوهم واكرمني به

نور الفهم ,الهم افتح علينا ابواب رحمتك وانشر علينا خزائن

علومك برحمتك يا ارحم الراحمين

۱۳۷۹ / ۵ / ۲۵

"باسمه تعالی"

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

گروه روانشناسی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی تربیتی

موضوع:

بررسی رابطه بین منبع کنترل و خود تنظیمی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر
سال سوم دبیرستان رشته ریاضی- فیزیک شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۸-۷۹

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر مهرناز شهر آرای

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد نقی فراهانی

پژوهشگر:

اکبر سلیمان نژاد

خرداد ۱۳۷۹

۳۰۱۱۶

۱۷۰۰۲

این پایان نامه تحت عنوان "بررسی رابطه بین منبع کنترل و خود-تنظیمی با پیشرفت تحصیلی

دانش آموزان پسر سال سوم دبیرستان رشته ریاضی - فیزیک شهر تهران در سال تحصیلی

۱۳۷۸-۷۹" در جلسه دفاعیه مورخه ۷۹/۳/۲۳ در حضور هیأت داوران مطرح و با نمره ۱۸/۲۵

هیچگونه راجع به نمره درجه عالی مورد قبول واقع گردید.

استاد راهنما: سرکار خانم دکتر مهرانز شهر آرای

استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمد نقی فراهانی

استاد داور: سرکار خانم دکتر پروین کدیور

استاد داور: سرکار خانم دکتر زهرج خسروی

مدیر گروه و نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی: جناب آقای

دکتر محمد نقی فراهانی

زندگینامه تحصیلی پژوهشگر

اینجانب اکبر سلیمان نژاد در هیجدهم بهمن ۱۳۵۰ متولد شدم. در سال ۶۹ در رشته علوم

تجربی دیپلم گرفته و در سال ۱۳۷۲ در رشته علوم تربیتی (گرایش مدیریت و برنامه

ریزی آموزشی) دانشگاه پیام نور مرکز آموزشی خوی به تحصیل ادامه داده و در تیرماه ۷۶

از آن دانشگاه فارغ التحصیل شدم و در همان سال در آزمون ورودی تحصیلات تکمیلی

شرکت نموده و پس از موفقیت در آزمون ورودی وارد دانشگاه تربیت معلم شده و در

رشته روانشناسی تربیتی ادامه تحصیل داده و در خرداد ۷۹ با درجه کارشناسی ارشد از این

دانشگاه فارغ التحصیل گشتم.

تقدیم به:

زحمات صادقانه پدرم

مهربانی مادرم

صبر همسرم

و لبخند پسرم رضا

تقدیر و تشکر

به پاس آنانکه با استقبال از خطرها و مشقت‌ها همراهیم نمودند، استادم و راهنمایم که با دقت نظر و مسولیت پذیری

خود پژوهش حاضر را به زیور طبع آراست، آنچنانکه خاطر خطیر مخاطبین را جلب نماید.

سرکار خانم دکتر شهر آرای، هر لحظه از کار پژوهش را آغازی برای بهتر شدن و پیشرفت قرار می‌داد. امیدوارم

سلامت دنیا و سعادت آخرت نصیب ایشان باشد.

استاد مشاورم **جناب آقای دکتر فراهانی** که همراه و هم‌دل با دانشجوی خود، توان علمی خود را متواضعانه در طبق

اخلاص تقدیم میکند و در طول پژوهش حاضر نیز با سعه صدر پاسخگوی سوالاتم بودند. امیدوارم که خداوند بر توفیقات

ایشان بیفزاید.

از اساتید محترم **سرکار خانم دکتر کدیور** و **سرکار خانم دکتر خسروی** که به عنوان اساتید داور قبول زحمت

فرمودند و حاصل کار اینجانب را مطالعه نمودند خالصانه سپاسگذاری می‌نمایم.

از زحمات **پدر و مادر عزیزم** که بدون کمک و یاری ایشان اتمام این مقوله ممکن نبود، سپاسگذارم و برایشان سلامت

، عزت و طول عمر خواهانم.

از **همسر فداکارم** که تندیس **صبر و شکیبایی** است و صفحه صفحه کتاب زندگیش تفسیر واژه **عشق** است،

سپاسگذارم.

بالاخره از معلم آزاده، **جناب آقای ناصر سلیمان نژاد** که متواضعانه، همیشه مرا یاری می‌کنند، تشکر می‌کنم و

دیگر کسانی که بدون همراهیشان این مهم میسر نمیشد، نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده :

این پژوهش تحت عنوان بررسی رابطه منبع کنترل و خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان سال سوم دبیرستان رشته ریاضی فیزیک شهر تهران در سال تحصیلی ۷۸-۷۹ انجام شد.

هدف از اجرای پژوهش بررسی رابطه بین منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، بررسی رابطه بین منبع کنترل و خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی و بررسی رابطه خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بوده است.

جامعه پژوهشی عبارت بودند از کلیه دانش آموزان سال سوم دبیرستان رشته ریاضی - فیزیک شهر تهران از جامعه فوق ۱۵۰ نفر از طریق نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای بعنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. برای جمع آوری داده های مربوط به منبع کنترل از پرسشنامه منبع کنترل لونسون و برای سنجش خودتنظیمی از پرسشنامه خودتنظیمی دبیر (RSSRL) و پرسشنامه خودتنظیمی دانش آموز (SRLIS) استفاده شد.

شاخص پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نمرات شیمی و ریاضی بود که از کارنامه تحصیلی آنها استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها با کمک نرم افزار SPSS تحت ویندوز روشهای آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (تحلیل رگرسیون) مورد استفاده قرار گرفت.

تحلیل آماری نشان داد:

- ۱- بین منبع کنترل با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.
- ۲- بین افراد قدرتمند و شانس با پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی و معنی داری وجود دارد.
- ۳- بین خودتنظیمی دانش آموز (SRLIS) با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنی داری مشاهده شد.
- ۴- بین منبع کنترل درونی و خودتنظیمی دانش آموزان رابطه مثبت و معنی داری مشاهده گردید.
- ۵- بین خودتنظیمی دبیر (RSSRL) با پیشرفت تحصیلی هیچگونه رابطه معنی دار مشاهده نشد.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: طرح پژوهش

۲	مقدمه
۳	طرح مسأله
۵	اهداف کلی
۵	اهداف جزئی
۶	ضرورت و اهمیت پژوهش
۸	فرضیه‌های پژوهش
۹	متغیرهای پژوهش
۹	تعاریف مفاهیم

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۱- پیشرفت تحصیلی

۱۵	مقدمه
۱۷	معیارهای پیشرفت تحصیلی
	۲- منبع کنترل
۲۱	رویکرد نظری راتر
۲۶	سنجش منبع کنترل
۲۸	ارتباط منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی
	۳- خودتنظیمی
۳۲	مقدمه

۳۵	نظریه آلبرت بندورا.....
۴۱	نظریه یادگیری خودتنظیمی تحصیلی بری جی زیمرمان.....
۴۳	پیش فرضهای نظریه شناختی - اجتماعی یادگیری خودتنظیمی زیمرمان.....
۴۵	تعیین‌کننده‌های یادگیری خودتنظیمی.....
۴۹	انواع خودتنظیمی.....
۵۲	شیوه‌های سنجش یادگیری خودتنظیمی.....
۵۳	رابطه یادگیری خودتنظیمی و پیشرفت تحصیلی.....
۵۵	ارتباط منبع کنترل و خودتنظیمی.....

■ فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش

۵۹	مقدمه.....
۵۹	روش پژوهش.....
۶۰	جامعه آماری و نمونه آماری.....
۶۱	شیوه انجام پژوهش.....
۶۲	ابزارهای پژوهش.....
۶۳	شاخص‌های روان‌سنجی.....

■ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۷۰	مقدمه.....
۷۰	شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای مورد مطالعه.....
۷۱	آمار استنباطی.....
۷۱	فرضیه شماره ۱.....
۷۲	فرضیه شماره ۲.....
۷۲	فرضیه شماره ۳.....

■ فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۵	خلاصه
۱۶	بحث و بررسی یافته‌های پژوهش در چارچوب مطالعات پیشین
۹۴	محدودیتهای تحقیق
۹۵	پیشنهادات
۹۵	کاربردها
۹۹	فهرست منابع
۹۹	منابع فارسی
۱۰۲	منابع انگلیسی
۱۰۶	ضمائم

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- ۷۵ - جدول شاخص مرکزی و پراکندگی متغیرهای مورد مطالعه
- ۷۱ - ماتریس همبستگی بین متغیرهای تحقیق
- ۷۲ - جدول ضریب همبستگی متغیر پیش‌بین با متغیر ملاک (نمره درس ریاضی)
- ۷۴ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (ریاضی) روی متغیر خودتنظیمی دانش‌آموزان
- ۷۵ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (نمره ریاضی) روی متغیر افراد قدرتمند
- ۷۶ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (ریاضی) روی منبع کنترل درونی
- ۷۷ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (ریاضی) روی منبع کنترل شانس
- ۷۷ - جدول مجذور همبستگی‌های بین متغیرهای پیش‌بین با متغیر ملاک
- ۷۸ - جدول ضریب همبستگی پیش‌بین با متغیر ملاک (نمره درس شیمی)
- ۷۹ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (شیمی) روی منبع کنترل درونی
- ۸۰ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (شیمی) روی متغیر خودتنظیمی ...
- ۸۱ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (شیمی) روی منبع کنترل شانس
- ۸۲ - جدول تحلیل واریانس برای رگرسیون پیشرفت تحصیلی (شیمی) روی متغیر منبع کنترل در بعد افراد قدرتمند
- ۸۳ - جدول مجذور همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین و ملاک

فصل اوّل:

طرح پژوهش

- ۱- مقدمه
- ۲- طرح مسأله (یا موضوع)
- ۳- اهداف
- ۴- ضرورت و اهمیت پژوهش
- ۵- فرضیه‌های پژوهش
- ۶- متغیرها
- ۷- تعریف مفاهیم

تعلیم و تربیت آدمی، امری پردامنه، پیچیده و وقتگیر و درعین حال پرثمرترین دستاورد انسان می باشد که همکاری نهادهای مختلف، و افراد متعدد و هماهنگی همه فعالیت‌های مربوطه را ایجاب می کند. ارزش تعلیم و تربیت آدمی و زیان‌هایی که بر اثر فقدان یا نقصان آن دامنگیر فرد و جامعه می شود از سویی، و احتمال انحراف آن از مسیر صحیح در مدت طولانی رشد کودک از سویی دیگر، ایجاب می کند که فعالیت‌های مربوطه، مورد توجه خاص و مداوم قرار گیرد و تدابیر مربوط به اداره و هدایت آن، با دور اندیشی و آینده نگری هر چه تمام تر اتخاذ گردد. به همین جهت، نظام آموزش و پرورش هر کشور باید با توجه به طبیعت آدمی و امکانات و محدودیت های رشد او و با در نظر گرفتن وضع موجود جامعه مورد نظر و با توجه به کمال مطلوب و هدف‌های آن جامعه، طرح ریزی شود و نتایج آن بطور مداوم مورد ارزشیابی قرار گیرد (شکوهی، ۱۳۷۴، به نقل از هاشمی، ۱۳۷۸).

پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از متغیرهای وابسته، همواره مورد توجه محققان قرار گرفته است. عوامل پیچیده و گاه ناشناخته‌ای، کیفیت و کمیت تحصیلی دانش آموزان را تحت تاثیر قرار می دهد. در تحلیل و بررسی عواملی که پیشرفت تحصیلی را باعث می شود، شبکه‌ای از تاثرات و تاثیرات قابل طرح است که به سادگی قابل تفکیک نبوده و لزوماً نوعی همه جانبه نگری را طلب می کند. فراهانی (۱۹۹۴)، پس از بررسی ادبیات تحقیق در زمینه پیشرفت تحصیلی و عوامل تاثیرگذار به این نتیجه رسیده است که عوامل تعیین کننده پیشرفت تحصیلی، شامل استعداد و توانمندیهای ذهنی، محیط خانوادگی، انگیزش، متغیرهای شخصیتی، ادراک از خویشتن و سازگاری می باشد. از میان عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی، این پژوهش به بررسی ویژگیهای خود تنظیمی و منبع کنترل می پردازد.

بیان مسئله

شکست تحصیلی جمع کثیری از دانش‌آموزان تحت پوشش آموزش و پرورش، با وجود سرمایه‌گذارهای فراوان دولتها و خانواده‌ها، پدیده‌ای است زیان‌باز و مسئله‌ای است که مسئولان تعلیم و تربیت را به چاره‌جویی فرا می‌خواند. پیدا کردن راه‌حل این مسئله، مستلزم بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی است. در این بررسی مجموعه‌ای از عوامل، همچون عوامل محیطی و عوامل شخصی قابل طرح است.

یکی از متغیرهای شخصیتی که می‌تواند ارتباط نزدیکی با پیشرفت تحصیلی داشته باشد، منبع کنترل است. مفهوم منبع کنترل بدین معناست که مردم عقیده دارند، کنترل رویدادها در زندگی آنان یا درونی است و یا بیرونی. افراد درونی، به تواناییهای خود در کنترل رویدادها اعتقاد دارند و بیرونیها معتقدند که افراد یا رویدادهای دیگرند که بر اوضاع و احوال زندگی آنان تأثیر می‌گذارند و آنها را کنترل می‌کنند (راتر، ۱۹۷۵؛ به نقل از مقدم^(۱)، ۱۹۹۸).

بررسی رابطه بین منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی، نشانگر وجود رابطه بین منبع کنترل درونی و پیشرفت تحصیلی می‌باشد. برای نمونه مقصود^(۲) (۱۹۸۳) در بررسی رابطه بین منبع کنترل و عزت نفس و پیشرفت تحصیلی به این نتیجه رسید که بین منبع کنترل درونی و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی‌دار وجود دارد.

تحقیقات فیندلی و کوپر^(۳) (۱۹۸۳؛ به نقل از فراهانی، ۱۳۷۸)، نیز یافته بالا را تأیید می‌کند. آنها به این نتیجه رسیدند که افراد درونی، موفقیت (نمره خوب) را محصول توانایی و کوشش می‌دانند و افراد با منبع کنترل بیرونی، کسب میزان نمره را به بخت و اقبال نسبت می‌دهند. افراد درونی بیشتر از افراد بیرونی برای کسب نمره (موفقیت) تلاش می‌کنند، همچنین درونی‌ها بهتر از بیرونی‌ها خود را با شرایط منطبق می‌کنند.

1. Mogaddam

2. maqsud

3. Findly & Cooper

تحقیقات انجام شده در ایران نیز وجود رابطه بین منبع کنترل درونی و پیشرفت تحصیلی را نشان می‌دهد بیابانگرد (۱۳۷۰) نشان داد که دانش‌آموزان با منبع کنترل درونی از پیشرفت تحصیلی بیشتری برخوردارند.

به عقیده مایر^(۱) (۱۹۹۳) بعضی از دانش‌آموزان موفقیتها و شکستهای خود را به عواملی چون ضعف معلمان، دشواری تکلیف نسبت می‌دهند که خارج از کنترل آنها قرار دارد.

منبع کنترل بیرونی و اسناد موفقیت یا شکست به عوامل خارج از کنترل فرد، می‌تواند عواقبی چون عدم قبول مسئولیت و در نتیجه کاهش تلاش و کوشش را در پی داشته باشد.

از جمله عواملی که می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی اثر بگذارد، استفاده از راهبردهای یادگیری خودتنظیمی است. مجموعه‌ای از تحقیقات نشان می‌دهند که استفاده دانش‌آموزان از راهبردهای یادگیری خودتنظیم، نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی آنها ایفا می‌کند (سیمونز^(۲) و بوکف^(۳)، ۱۹۸۷، وینستین و مایر^(۴) ۱۹۸۶، به نقل از زیمرمان، ۱۹۹۰).

البام^(۵) و همکاران (۱۹۹۳) به این نتیجه رسیدند که چون دانش‌آموزان خودتنظیم بطور فعال از راهبردهای یادگیری استفاده می‌کنند، عملکرد بهتری در مدرسه از خود نشان می‌دهند و از پیشرفت تحصیلی بالاتری برخوردار هستند.

تحقیقات بندورا (۱۹۷۷)، تورسن و ماهونی^(۶) (۱۹۷۴) و کانفر^(۷) (۱۹۷۱) و میشن‌بام^(۸) (۱۹۷۷) (نقل از زیمرمان، ۱۹۸۹) نیز حاکی از وجود ارتباط بین خودتنظیمی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد، بدین معنی که دانش‌آموزانی که در خودتنظیمی نمرات بالاتری بدست می‌آورند، پیشرفت تحصیلی بالایی دارند و دانش‌آموزانی که در خودتنظیمی نمرات پائینی دارند، از پیشرفت تحصیلی بالایی برخوردار نیستند.

1. Myer

2. Simons

3. Beukhof

4. Weinstein & Myer

5. Albam et al.

6. Thoresen & Mahoney

7. Kanfer

8. Michenbaum